

הלכות שבת סימן שכא

ח לאין בותחין מלח במדוך (כו) של עץ, אבל מרסק הוא (כו) ביד (כה) של ספינ ובעץ הפרור (כט) ואינו חושש: הגה ודוקא מלח הנס, אבל מלח שהיה דק מתחלה ונתבשל ונצפה פתיתין, מתר (ל) לתבכו בספינ כמו שחותר הפת (כל בו): ט (לא) ממטר לחתף בשר מבשל (לב) או עלי דק דק בספינ: הגה אבל אסור לחתף בקידק בשר חי לפני העופות, (לג) *דהאייל *ואינן יכולין לאכלו בלא חתוף (לד) קמשיני לה אבל (החיד סימן נו) (לה) וענין לקמן סימן (שכד): י יאסור לגרו הגבינה בשבת (יט) במורג חרוץ בעל פיפיות (לו) שקורין ראליוני: יא ממטר להשקות (לז) את (יג) התלוש כדי שלא יקמש: יב (לה) *המתחף הנרק דק דק, חייב משום טוחן: הגה והוא הדין דאסור לחתף גרונות וחרובים (לט) *לפני זקנים (כ"י בשם תוס' אר"ה). ודוקא (יד) פרות וכדומה לזה אסור, אבל מתר

ל טכ סמך המיד שם
פסם תוספתא
מ תוספתא ע"י
ג הרב"ש פתשבו
ס הרשב"א בתשובה
ע שבת ע"ד וכפירוש
הרשב"א
הגהות פסקי
הש"ת הר"ן וטורח
שם

באר היטב

דאי בעי לזעסו בקשי, וה"ה דמתר לחתכו בקרס או במגרה פדיתא במשנה פ"ו; ודבר שאינו חפץ לאכלו אסור לזעסו בשניו משום טחינה כמ"ש בש"י דף קלג, ועי' סימן שלא ס"ה, מ"א: (יג) התלוש. ביד דירקות הללו ראויין לאכילה ביומן מפר להשקותו, מ"א, ע"ש: (יד) פרות. שהם

(יב) במורג. בל"א קורין ריב"א ציוני, דכין שבעלי מיתר לקח הוי כשחיקת תבלין במתקת דאסור (ריב"ש) וא"כ אפילו לאכל מיד אסור; ונ"ל דה"ה בעלי קטן מאד העשוי בזה אסור, דעכ"פ כלי הוא, אבל מתר לחתכו בספינ דק דק כמ"ש ס"ט; ונ"ל דאפילו הוא קשה מאד שרי, כיון

באור הלכה

וקמו בירק⁴¹) לקמן בסעיף יב, והוא הדין לכל תבלין: ח (כו) של עץ, וכל שפן במדוך של אבן, שהוא מיתר יותר לדיקה, (לג) ואפילו דעתו למן לאלתר המלח לתבשיל גספן אסור בשנייהם, כיון דהם מנתנים לדיקה: (כו) ביד וכ"ו. אבל לחתכו דק דק בחורףא דספינא אסור⁴²): (כח) של ספינ. וירסק בקערה או על גבי שלחן, (לג) אבל לא במדוך ומתקשת, וכנ"ל גבי פלפלין [אחרונים]: (כט) ואינו חושש. וכל שפן דמתר (לג) לפרד המלח והפלפלין בדין: (ל) לתבכו בספינ. הינו אפילו דק דק, כמו לענין חתיכת הפת, ומשום דאין טוחן אחר טוחן⁴³, ומכל מקום במתקשת אף מלח זה אסור לכתש⁴⁴) ע"ש, ע"ש. וכתב הפרי"ר מגדים, דצוקע"ר גספן דינו כמו מלח זה: ט (לא) מתר לחתף. דאין טחינה (לז) אלא בגדולי קרקע⁴⁵, (לה) ואפילו להפוסקים דסבינא להו דבהמה נמי מקרי גדולי קרקע לפי שהיא נוונת מן הקרקע, מכל מקום אין לאסור בזה, (לו) דכלאו הכי יש פוסקים דסבינא להו דאין שיה טחינה פאכלין, ועל כן מתר לחתף (לז) אפילו דעתו להניחו לאחר זמן⁴⁶): (לב) או עלי. ואפילו מי

* דהואיל וכו'. ענין במשנה בורה מה שכתבתי, והוא מדברי המגן אברהם ואלהי רבה, וכתבו בזה דבר קשה ש"ו לקמן בסימן שכד סעיף ו, דפסק שם המתברר דשויי אכלא מתר בשבת, ולפיכך כתבו דהאסור בזה משום טוחן וכמו שבארנו. ולשון 'דקמשיני לה אכל' שכתב רמ"א אינו מדקדק פ"כ לפירושים: * ואינן וכו'. ואם יכולין לאכלו על ש"י הדק פלי חתוף, צריך עיון קצת וכמ"ל. והנה השלשן דערות מני ברעתו להאכילם לאחר זמן, וקמו שכתבתי במשנה בורה, אף דהפרי"ר מדין בסימן זה נספח בזה, דאפשר דלא התירו כי אם בדבר הראוי למאכל אדם, לקמן בסימן שכד סוכר כמו שכתבתי, וכן משמע בבאור הגר"א דמביא ראיה להא דהרשב"א מהא דמשמע בשבת קנ"ה דשחח תרובין כזה מפר לחתף לפני בהמה אי לא משום סכנה באכלא, אלא דאף ששחח שהוא מאכל בהמה מפר: * המתחף הנרק דק דק, בגמרא איסור: אמר רב פפא, האי מאן דפריס סלקא חייב משום טוחן, ופרש רש"י 'פריס' מתבכו דק דק, וכן כתבו תוספות דכ"י בתיבות קטנות קצין טחינה, אבל בתיבות גדולות קצח אין דרך הטחינה בזה, וכן כתב הרמב"ם דק דק. אף על זה לענין חייב, אבל לענין אסור יש לזהר מאד בזה, דבכר כתב בספר זכאים להר"א מקיץ דשעור דקיתון לא נודע לנו, וכן משמע בבית יוסף דהצריך לענין החר" אשלאנדי"א⁴⁷ שיעשה חתיכות גדולות במקצת וגם יהיה סמוך לשערה, עין שם: * לפני זקנים. עין במגן אברהם שכתב דקמשע דלפני מי שבעל

שאינו יכול לזעסו (לח) מתחמת שהיא קשה ועל כ"י חתיכותו מתקנו לאכילה, גספן שרי לחתכו, דאזלינן בתר רבא דצלמא: (לג) דהואיל וכו'. רוצה לומר, דאיכא למימר דטעם הפוסקים דסבינא להו דאין טחינה פאכלין הינו משום דאין צריך טחינה, דאי בעי אכיל לה קמות שהוא שלם, מה שאין כן בזה דאין יכולין לאכלו כלל פלי חתוף, החתוף משויי לה אכל ולשק בו טחינה⁴⁷. (לט) ומניי בחתף ומניי שיאכלו העופות לאחר שעה, אבל בחתף לפניהם שיאכלו מיד, לדברי הפל שרי, ויבדלקמה בסעיף יב בהג"ה: (לד) קמשיני לה אכל. ויש (מ) מקליו בזה: (לה) וענין לקמן סימן שכד. סעיף ו. והינו דשם מבאר דשויי אכלא שרי בשבת, ומניי בשאין חותר דק דק [מ"א לקמן]: י (לו) שקורין ראליוני. בלשון אשכנז ריב"א ציוני, דכין שפלי מיתר לקח הדין זה דרך חל⁴⁸) ודמי לשחיקת תבלין במתקשת, והוא הדין בכלי אחר המותר לקח⁴⁹, ואם גספן אפילו לאכל מיד אסור, אבל מתר לחתכו בספינ דק דק, וכמו לעיל בסעיף ט לענין בשר, דגם זה אינו גדולי קרקע, ואפילו קשה מאד שרי, כיון דיוכלין לזעסו בקשי ושם אכל עליה, והוא הדין דמתר לחתכו בקרס או במגרה, שאף שהם פלים שמלאכתם לאסור, מתר לטלטלם לצורך גופם, כמו שנתפאר בסימן שח [מעולת שבת ומ"א]. דבר שאינו חפץ לאכלו ולטעמו ולא להאכילו להניח, אסור לזעסו בשניו כדי לשחקו משום טחינה, דאף על גב דמשנה, מכל מקום מדרבנן אסור, ודוקא לגבי מילה התירו קצין זה לקמן בשל"א סעיף ז [אחרונים]: יא (לז) את התלוש. הינו נרקות תלושין, והשעם, כיון דהם ראויים לאכילה ביומן מתר להשקותו⁵⁰, (מא) מה שאין כן בדבר שאינו ראוי לאכילה אסור לטרוח בשבילם⁵¹, וענין לקמן בסימן שלו סעיף יא בהג"ה ובמה שכתבנו שם במשנה בורה, ולהשקות את המתבר (מב) יש בו אסור תורה, וכלי חרס עם עשבי"בשם בבית, גספן אסור להשקותן בשבת [פמ"ג לקמן בסימן שלו, ע"ש]: יב (לח) המתחף הנרק. תלוש. ומדסתם (מג) משמע דאפילו בירקות שראוי לאכלן חייב גספן סבינא להו דיש טחינה פאכלין⁵¹): (לט) לפני זקנים. שאין יכולין לזעסו אם לא יחתיכנו דק דק, ולא אזלינן בתר רבא דצלמא דלעיל בסעיף ט לענין בשר צלי, דכיון שהוא גדולי קרקע חמור יותר⁵², דעקר טחינה

שער הציון

לאכל לאלתר כמו הם, וכן משמע בבאור הגר"א, ובאלהי רבה נשאר בזה בצירוף ע"י⁴⁰): (לז) אחרונים. ולא דמי לדלקמן בסעיף יב, דהם חל טריי בספינ, אבל הכא הם מתנים לזה: (לז) אף שבבאור הגר"א משמע דמקל לתש במלח גמרא של ספינא אף במדוך, מכל מקום קשה להקל למעשה, כי כל האחרונים המחמירין בפלפלין אוסרין גם בזה: (לז) שפליקט: (לז) תרומת הדין: (לז) פלפלי בזה מה שכתב המגן אברהם בשם השלטר גבורים: (לז) תרומת הדין: (לז) אחרונים: (לז) תרומת הדין: (לז) פריימגדים לקמן בסימן שכד: (מ) ט"ז והגר"א: (מא) מן אברהם, והינו אפילו הם ראויים לטלטול, מפני שיש צורך אכל לא מוסיפין, ולכן מוס על התלוש לא שריי בנודא ממוסיפין, וכן מוכח גספן בסימן שלו סעיף קטן יג דאפילו ענפים שרובו מתחמול דמפרים בטלטול, אפילו הכי צליקם מים, ובה דמפר להצמיחם שם במים, עין שם במשנה בורה: (מב) מוצר קטן ב' משום חרש ומשום זורע, עין שם, והובא במגן אברהם בסימן שלו סעיף קטן ה: (מג) עלת שבת

תרומה: 1 פמפיה. 2 מאכל מתרבה מני ירקות.

הַלְכוֹת שֶׁבַת סִימָן שְׂבָא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק מו]

שִׂיאֵיכֶל לְאַחַר זָמָן, וְכַדְלָקְמָה⁶⁴.

שבשעת הצורך מותר לרסק סמוך לסעודה, הגרש"ז אויערבך (ש"יכ פ"ו הע' כ) ציין שמשמע מדברי הגר"א (ס"י) שאפילו בטחינה גמורה, כמו שעושים בריחיים, מתיר הרשב"א סמוך לסעודה, אם לא משום שהוא כלי המיוחד לטחינה.

[משנ"ב ס"ק מה]

מִפְּקָקִין עַל הַתֵּר וְהָיָה⁶⁵ וכו', לְחֻתְיֹכּוֹת גְּדוּלוֹת קָצֵת⁶⁶ וכו', אֶסְרִים בְּאֶכִילָה⁶⁷ וכו', וְעוֹשֶׂה מְנַגֵּף פּוֹלְקוֹעֵי⁶² וכו', מְשׁוּם טוֹחֵן⁶⁸ וכו', בְּנִסְרֵת שְׁלֵהָן⁶⁴ אוֹ הַשֶּׁף לְשׁוֹן שֶׁל מִתְכַּת⁶⁵ וכו', וְעוֹשֶׂה אוֹתָן קְטָנִים⁶⁶ וכו', מְשׁוּם קְלָאֶת קִתְתָּף⁶⁷.

59) וכן כתב בבית הלל לעיל (סי' שיט סי' ד"ה ח"י) לגבי הכנת מאכל ממצליים, שאם חותך שומים ובצלים דק דק יש בזה משום טוחן, ויש הרבה שמחמירים בזה אפילו כשחותכים סמוך לסעודה, ולכן יש להזהר שלא לחתוך דק דק, וכן כתב החו"א (א"י סי' נו ד"ה ובעיקר ח"ה ואמנם) שמדברי כמה ראשונים מבורר שחולקים הם על הרשב"א, ושיש לחלק בין ברר ובין טוחן, שטחינת הדבר משנה יותר את צורתו הראשונה, וגם אינה נחשבת כדרך אכילה. הוסיף (במכתב בספר אז נדבר ח"ב סי' א, ותשובות וכתבים סי' נה-נח), שמכך שלא הוכירו הפוסקים שמותר לחתוך סמוך לסעודה, מוכח שאינם סוברים, כן, ומי לא יפחד להורות היתר באיסור סקילה.

60) ושיעור חתיכות גדולות קצת, כתב החו"א (א"י סי' נו ד"ה והנה) דהיינו חתיכות גדולות יותר ממה שנהגים לחתוך בימות החול. דעת הגרש"ז אויערבך (ש"י מנחת שלמה ח"א סי' צא ס"ק יג, וש"יכ פ"ו הע' ה), שכל שצריך לטחון את המאכל בשיניים אין זה נחשב יד דק, ולכן מותר לחתוך את עובי הצנן וכו' דק דק, הואיל והחתיכות גדולות וזקוקות לטחינת השיניים.

מאידך, דעת הגר"י קרליץ (חוט שני ח"א פ"ב ס"ק ג) ששיעור יד דק אינו תלוי במה שלאחר החיתוך יצטרך עדיין לטחנו בלעיסת פיו בשעת האכילה, שמי"מ על ידי החיתוך הרי הכשירו לאכילה כדרך שאוכלים אותו בחתיכות קטנות, ובש"י אור לציון (ח"ב פמ"ז ס"ק כה) כתב, שמי שרגיל לחתוך ירקות יד דק, כעין טחינה, יחתוך בשבת חתיכות גדולות יותר, אבל חיתוך הירקות לסלט שרגילים לעשות היום אינו נחשב חיתוך יד דק, ומותר לעשותו כרגיל.

ומי שאינו חותך את הירק מכל צדדיו אלא רק לרצועות דקות, כתב הקצות השלחן (סי' קכט ברה"ש ס"ק ב) שמ"מ חייב משום טוחן, וכן דעת הגר"ש אלישיב (ארחות שבת ח"א פ"ה סי' ד) שאין לחתוך ירק לרצועות דקות, משום שאיסור טוחן נזון באופן יחסי, וביחס לירק עצמו, החותכו לרצועות הרי זה כטוחן דק דק.

מאידך, בש"י אגרות משה (א"ח ח"ד סי' עד טוחן אות ג) כתב שאיסור טחינה בירקות הוא דוקא כשחותך דק דק באורך וברחב, וכעין טחינת קמח, אך אם חותך באורך או כרוחב בלבד, כמו שעושים בגזר או במלפפונים, אין זה בכלל טוחן, וכן דעת הגרש"ז אויערבך (ש"י מנחת שלמה ח"א סי' צא ס"ק יג) שמותר לחתוך דק דק מעובי הצנן וכו', הואיל והחתיכות עדיין גדולות. וכן דעת הגר"י קרליץ (חוט שני שם ס"ק ב) שהחותך פרוטות דקות מאוד אבל רחבות, כגון בבצל ותפוחי אדמה וכו', אין בזה משום טוחן, שאין טוחן אלא כשמפרר את הדבר לחתיכות קטנות בכל צדדיו ואף בשטחן.

ואם החתיכות גדולות באופן שאין לפקפק בכך, דעת הגר"י קרליץ (חוט שני שם ס"ק ד) שנראה שאין צריך להחמיר לעשות כן סמוך לסעודה.

61) ואף על פי שיש הסוברים שאין טחינה באוכלין, ולענין איסור הנאה ממעשה שבת כתב לעיל (סי' שיח ס"ק ב) שכשיש המחירים יש האוסרים מותר ליהנות בדיעבד, ביאר הנח"פ שיינברג (אוצרות השבת ביחורי הלכה ע"י תפג-חצא) שהכריע המשנ"ב שיש טחינה באוכלין בתורת ודאי, ולכן אסר ליהנות מהבצלים אפילו בדיעבד.

המשך במילואים עמוד 54

54) החו"א כתב (תשובות וכתבים לחו"א סי' ס ס"ק א), שאפילו צנימים ומצות יש לפורר דוקא סמוך לסעודה, אם לא במקום שאי אפשר לעשות כן, וכן כתב בספר וכו' תורת משה (טוחן ס"ק ב הביאו הח"ח בספר נדחו ישראל פל"ס).

[משנ"ב ס"ק מא]

דְּהוֹאֵיל⁶⁵.

55) ובביאור דין 'אין טוחן אחר טוחן', כתב החו"א (א"י סי' נו ד"ה ענין) שאין גדרו כדין 'אין בשול אחר בישול', שגדר הדין שם הוא שכוין שלא שיק לבשל דבר מבשל, אולם לענין טוחן הגדר הוא שאין טוחן אלא בהפרדה של דבר המחובר באופן טבעי, שהרי אפילו דבר שבא לעולם מפורד, ולא נטחן מעולם, אם התחבר על ידי בני אדם, אין בו משום טוחן, ולענין בגד שהתלכלך בטיט, כתב השר"ע לעיל (סי' שב ס"ז) ובמשנ"ב שם (ס"ק לו), שאסור לשפשף את הטיט מהבגד בשבת משום טוחן, והקשה הרעק"א (שם) שלכאורה כיון שהטיט מורכב מחלקים קטנים שהתחברו על ידי מים, אם כן לכאורה יש להתיר, שהרי 'אין טוחן אחר טוחן', והקצות השלחן כתב (סי' קכט ברה"ש ס"ק טו) בשם ספר טל אורות, שאין אומרים 'אין טוחן אחר טוחן' אלא בדברי מאכל, אבל לא בשאר דברים.

ורקות שנחתכו קודם השבת, באופן שאם היה עשה כן בשבת היה חייב משום טוחן, הסתפק האגלי טל (טוחן סי' וס"ק טו) אם בשחזור חותכים בשבת לחתיכות קטנות יותר, עובר על איסור טוחן, או שמותר הדבר משום שאין טוחן אחר טוחן. דעת הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק יא) שיש בזה משום איסור טוחן, כיון שכל חתיכה בפני עצמה לא נטחנה, וראה מה שכתבנו לעיל (סי' שב ס"ק לו).

[משנ"ב ס"ק מג]

וְהֵם יֹאכְלוּ מִקֵּד⁶⁶.

56) וכן לצורך נכרי, כתב הכף החיים (ס"ק עה) שמותר לחתוך כרי שיאכל מיד.

וכשחותך כרי לאכול מיד, כתב המשנ"ב לעיל (סי' שיט ס"ק ה) לענין הכורר כרי לאכול מיד, שאפילו אם נשאר ממה שברר לאחר הסעודה, אין בכך איסור, כיון שברר בהיתר, אבל אסור לברור על דעת שישאר גם לסעודה אחרת.

[משנ"ב ס"ק מד]

פְּחֻתִיכוֹת גְּדוּלוֹת אוֹ קְטָנוֹת⁶⁷, אִם-פֶּן הָיָה דֶרֶךְ אֶכִילָתוֹ פְּקָף⁶⁸.

67) ובביאור ההיתר לברור ולטחון סמוך לסעודה, כתב החו"א (א"י סי' טא ד"ה ומשיב הטיט) שעל אכילה תמידית לא חל שם עמל מלאכה, ולכן אף כשמכין סמוך לסעודה, אין דוא טוחן ואין הוא ברר, אלא נטפלים מעשיו לאכילתו וראה ש"יכ פ"ה הע' י, ושולחן שלמה ס"ק יב אות ד.

58) דוקא לחתוך את הירק לחתיכות, אבל לרסק, כתב החו"א (א"י סי' נו ד"ה ואמנם) שאסור אפילו סמוך לסעודה, ובטעם החילוק כתב שם, שלא התיר הרשב"א אלא היתוך דק דק, שכוין שיעקר החיתוך הוא דרך אכילה, אין חילוק בין חתיכות קטנות ובין חתיכות גדולות, הכל נחשב דרך אכילה, אבל ריטוק, דהיינו כתישה, הרי הוא כמעשה הטחינה ממש, ואין זו דרך אכילה אלא תיקון המאכל בצורה אחרת, ואין אכילתו מיד פועלת בזה כלום, ואין דותר לרסק אלא בידית של סבון.

עוד כביאר (במכתב בספר אז נדברו ח"ב סי' א, וקובץ אגרות ח"ב סי' מב), שמיעוק נחשב כעשייה בכלי המיוחד, ומושך עליו שם מלאכה, ומנחק מעליו שם אוכל, שאין זה מנהג אכילה אלא מנהג רפואה לחולים ולקטנים, ועושים כן במינים מיוחדים לחקן מערנים כאשר אהב אדם, וזה עיקר שם מלאכה.

מאידך, בש"י אגרות משה (א"ח ח"ד סי' עד טוחן אות ב) כתב

הלכות שבת סימן שכא

באר הגולה קמט

שם צ"ח ברייתא ובתנאים

(מ) *לפרר לתם לפני התרנגולים, (מא) דהואיל וקבר נטמן אין לחש, דאין טומן אחר טומן (הגהות מיימוני פכ"א ומדכ"ו ר"ן) כלל גדול וסמ"ג. (מב) וכל זה לא מירי אלא בחותך ומניח, אבל אם (טו) (מג) לאכלו מיד, (מד) הכל (מה) שרי, *מידרי דהרי אבונר לאכלי מיד דשרי (השבת הרשב"א הרי"ן פ' כלל גדול) דרלעיל סימן שיט: יג *אסור לרדות הלוח (מו) דבש מהפנתרת (פרוש, ה"קן שהתבארים עושים בו התבש) מפני (מז) שדומה לתולש: הנה ונזקא אם דברקין בפנתרת (המניד פכ"א),

באר היטב

וכנה ספר לעשות מדריעה, דהינו שחתיבין בעונן דקדק, ועכ"פ אסור לעשות עד אחר יציאת הכ"ז, דבצד סמוך לפעודה ממש, כמ"ש סימן שיט, אחרונים:

גדולי אקצע ושוף במינו שחינה: (טו) לאכלו. או שהתרנגולים יאכלו מיד שרי לחתך, שלא אסרו על האדם לאכל מאכלו בתחילת גדולות או קטנות א"כ תרי דרך אכילתו ככה, ר"ן, ב"י.

באר הלכה

ללעסו פה שרי. ולעניות דשמי אין דכריי נכרתין⁶⁶, דקמט לפני זקנים משום ארתא דמלתא שהם אנים וכולין לאכל אם לא יחתיכו דקדק, אבל לעולם כדבר שהוא משום גדולי אקצע שוף בו שחינה בכל גווי. וכן נראה מדברי הג"א בבאורו שכתב מקור לדברי הרשב"א דלא לתר שרי מהא דאיתא: אין מרסקין לא את השחת ולא את התרובין לפני התבמה משום מטבח באכלא, משכס דאי לאו הכי שרי, ונזנה משום דסיקרי בלאכלו לאלתר, על"כן לא שוף בו לאסור משום שחינה כמו דאסרו לענין רסוק חרובין, ודברי הפירא מירי שם דתבמה יכולה לאכל פה, דאי לא הכי היה שריי אכלא ושרי, ואפילו הכי היה שוף בו שחינה אם היה מסקנו לאסור וכן, ועל דברתך דסביכא לה כמו שכתבנו, ועד דאפילו לדעת הפוסקים שפחיר לחתך לפני מי שיקבל ללעסו פה, הינו זקוק בגרוגרות וחובין שאין לו צורך לחתך, אבל מה שחובינין יק דקדק, שקורין מורי"ע וכדומה, בינין ונזקא באותה סעודה גם לדידה [פמ"ג]: * לפרר לתם. ואפילו בסכין מתר, אם לא בכלי המיוחד לכהישה, כגון לכתש מצה פמקשט אסור⁶⁷ כמו גביה על רי"ב איידין ונב"ל, וכתב בספר הוסיפת ירושלים דאפילו לתן מים עם הלחם גס"ן שרי, וכלבד שלא יגבלם עם המים, עין שם: * מירי דתרה אבונר. ולבאורה הלא בבירר לא התייר כי אם בנד ולא בכלי, דאז תשיב בורר בקל גווי, ואם כן היה לנו לאסור בענינו כשמתחם בכלי, כי אם במקור ביה. ועין בר"ב"ש סימן קפד שמעורר שם גס"ן פנה, אבל מכל דברי הפוסקים משמע דבענינו אפילו כשמתחם בסכין שרי, והשעם כתב הפרי"מ מדי, הכי נמי דכמו בבורה, דרך אכילה הוא לשבורר בידו לאכל לאלטר, הכי נמי בענינו דרך אכילה הוא אפילו כשמתחם בסכין לאכל לאלטר, ודרך אכילה הוא בסכין, אם לא כשמתחם בכלי המיוחד לטחינה, כמו לגרד גביה על רי"ב איידין⁶⁸ וכלצא כזה [אך שפסקקים כזה משום דאינו גדולי אקצע], דאז נמי לנפה וקברה דשוף שם בורר אפילו בלאלטר, ויש לעין אם חותך הבעלים והענין דקדק בסכין גדול המגמר לזה [שקורין בלשוננו הא"ק מעסע"ר]⁶⁹, אולי על-פלי פנים דומה לקטן ומתחוי דאינו מיוחד פל"פ כמו נפה וקברה, ואפילו הכי אסור רבנן לכתחלה פיה דמחיר קצת לביררה, וכל"כ בריש סימן שיט, עין שם, ואפשר דהוא הדין בענינו:

שער העירין

וש"א: (מד) ביה"יוסף: (מה) ר"ן: (מו) ספך משנה בשם הרשב"א: (מז) מגדאברתם בשם שלטי"גבורים: (מח) משה יהודה וחי"אדם וש"א: (מט) מגד אברתם: (נ) רוצה לומר, להקעיר האש, וגם זה חיובא משום טומן לבד ומוקרי בשאינו מקפיד על המדה, דאי לאו הכי יחשב הרקבים דתיב גם משום מתחם, דאמר שם בגמרא, וכדמוכח ברש"י ובפרוש המשנה שלו, אלא דהרמב"ם משמיצנו דבר חדש, דיש חלוק בין נוטר למתחם בענין שש"א, דבנוטר אפילו פלי שהוא השוי, מה שאין פן במתחם שהוא פדי לבשל, צריך שיהא פדי לבשל פנה איתא דבר, כמו לענין הוצאה, ויבנו שפכת המגיד משנה. אחר"כ מצאחי עקרן של דברים נשמתאדם: (נא) משנה ריש פרק תבית, עין שם בפרוש רש"י:

משנה ברייה

בגדולי אקצע הוא: (מ) לפרר לתם. הינו אפילו להכין להם שיאכלו לאחר זמן, ויבדלקמה⁶⁴: (מא) דהואיל⁶⁵. ולפי זה, לפרר תפוחי-אדמה וירקות לפניהם דקדק, כמו שנוהגין לפני בהמה ועופות גדולות, אסור, אלא-אם-כן נזקק שיהיה דבר זה סמוך לאכילתם ממש, ויבדלקמה, ומכל מקום טוב ונכון לזהר שלא יחתך דקדק אלא תחילת גדולות קצת, ובפרט לפני בהמה בודאי יש לזהר פנה, ויבדלקמן בסיומן שבו סעוף ו, דאין לטרח בדבר שראוי לאכל בלא זה: (מב) וכל זה לא מירי. קאי גם על חתך ורק דקדק המזכיר בריש הסעיף: (מג) לאכלו מיד. והוא הדין דאסור יכול לחתך לענין אחרים והם יאכלו מיד⁶⁶, וכדאמרינן לעיל אצל בורר [ב"י]: (מד) הכל וכ"ו. השעם, דלא שוף שם שחינה כשמתחם בסכין אלא בטומן להניח, אבל כרי לאכל מיד ודאי דשרי, (מה) שחיר לא אסרו על האדם לאכל מאכלו בתחילת גדולות או קטנות⁶⁷, אם-כן תרי דרך אכילתו ככה⁶⁸, (מט) והוא הדין אם מכין הניק דקדק לפני התרנגולין שיאכלו מיד גס"ן שרי (מו) הואיל ומוזנתן על-י: (מה) שרי. ויש (מו) מקפיקין על התר וחי⁶⁹, וגם בבית-יוסף כתב שאף מי ששכח לאכל מיד גס"ן יזנה לחתך לתחילת גדולות קצת⁷⁰, ומשעם זה כתבו (מח) כמה אחרונים גס"ן דכיון להתנהג כמו שכתב בבית-יוסף, (מט) ומכל מקום הנוהגין לחתך הבעלים והענין דקדק אין למחות בינם דיש להם על מי שישמכו, ועל-פלי פנים אסור לעשות עד יציאת בית-הכנסת, דבענין סמוך לפעודה ממש, כמו שפתיב בסיומן שיט לענין בורר. ותחתיבם הבעלים והענין דקדק שעה או שפנים קנים הסעודה, קרוב הדבר לומר שחוב תשאת, ותבעלים אסורים באכילה⁷¹, וגם דאז אסור משום בורר, עין בסוף הסימן בהג"ה [כ"כ בח"א]. ועין בבאור הלכה דהתיר שזכר בהג"ה הינו כשחתיכו בסכין, אבל כשחתיכו בכלי המיוחד לכה נראה דאסור לביררה, בכל גוונא תיב, ויבדלעיל בשי"ט. ולפי זה מסתברא דיש לזהר במה שנוהגין לחתך בעלים דקדק עם דג מליח וכיוצא, שלא יחתיכו בכלי [שקורין הא"ק מעסע"ר]⁷², דאפשר דחשיב בכלי המיוחד, רק בסכין בעלמא, וגם פלאו הכי אסור משום עבדא דחל, וכפ"ל בסעיף י. התפיר תחית עין שפירקב ועושה מונו ופלוני⁷³, וכן התפיר ענין לשהו של מלקת⁷⁴ או השף לשון של מלקת⁷⁵ [שקורין פייל"ן⁷⁶ בלשון אשכנז] תיב משישוף בכל-שהוא. ותמתחם (ז) עצים דק ועושה אותן קטנים⁷⁷, אם דקדק מהן כרי לכשל כרוגרת מביצה תיב [רמב"ם ו"מ"א בסיומן שיר]. ואם הוא חותך לתחילת גדולות והוא מקפיד על המדה לתחלה בבנה כזה המקום, דדרך שנוהגין חוטבי עצים, תיב משום מלאכת מתחם⁷⁸, כמבאר ברמב"ם פ"ק יא מהלכות שבת: יג (מו) דבש מהפנתרת. הינו אפילו לא ירצה לברר הדבש מן השענה, (נא) דנהו בכלל מפרק, אלא יקח החלות עצמם מן הפנתרת: (מז) שדומה לתולש. פי מקום גדול הדבש הוא בפנתרת, ותשבוהו

תרגום: 1 קופין. 2 אבקה. 3 לשוף בפנייה. 4 פמקשה.

הַלְכוֹת שֶׁבֶת סִימָן שְׂכָא

המשך מעמוד הקודם

ואפשר שיש לסמוך על המקילין, ובשעה"צ שם (ס"ק ח) הוסיף, ועוד בענין הולדת ריח בגוף ובידים וכדו', ראה מה שכתבנו לקמן (סי' שביותר יש לצדד להקל במקום שאין לו ענין ותועלת בהולדת הריח. שכב ס"ק יח).

הַלְכוֹת שֶׁבֶת סִימָן שְׂכָא

המשך מעמוד 296

[משנ"ב ס"ק לח]

גַּם-כֵּן קְבוּיָא לֵה דְיֵשׁ טְחִינָה קְאָקְלִין⁶².

רכה מאד. ומה שהביא החוריא ראייה מריסוק גרוגרות, כתב האגרות משה שם שיש חילוק בין גרוגרות לבגנה, שגרוגרות נעשות פיזורים אלא שהן מדבקות על ידי הלחות שבהן, מה שאין כן בגנה שנשארת חתיכה אחת. וסיים שם, שאם אפשר יש להחמיר כדעת החוריא ולרסק בגנה דוקא בידית של מזלג, ואם אי אפשר לעשות כן, יש להתיר לרסק בגנה לתנוק סמוך לאבילתו אפילו בשיני המזלג.

ההממך בגנה בקליפתה, הסתפק הגרשיז אויערבך (ששי"כ פ"ו הע"ג) אם נחשב הדבר כטוחן, הואיל ונעשית רכה ואינה מתפוררת לרסיסים.

[משנ"ב ס"ק לט]

דְּקִינָן שְׁהֵיא דְּפִילִי קְרָקַע תְּמוּרָ יוֹתֵר⁶³.

53) וחילוק נוסף כתב החוריא (אוי"ח סי' נו ד"ה והנה), שהצורך בריסוק הגרוגרות הוה בכלל הוקנים, וסיים (שם) שעיקר החילוק הוא מה שכתב המש"ב.

62) ולענין ריסקו בגנה, כתב החוריא (אוי"ח סי' נו ד"ה לענין) שאף על פי שלאחר ריסקו חזרת היא ונדבקות ומעשית גוש עב, מ"מ אסור לעשות כן משום טוחן, משום שלענין איסור טוחן אין הבדל בין דבר יבש המתפורר על ידי הטחינה לחלקים קטנים לבין דבר שיש בו לחות שלאחר ריסקו נעשה גוש עב, וכתב שם שיש להביא ראייה לדבר, ממה שכתב הרמ"א שאסור לרסק גרוגרות. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' צב ה"ה), שמדברי הירושלמי שהשוחק שום דייב משום טוחן, יש להביא ראייה שאף באופן זה יש משום איסור טוחן, שהרי ידוע שעל ידי כתישתו נעשה השום גוש עב ואינו מתפורר לרסיסים.

מאידך, בשו"ת אגרות משה (אוי"ח ח"ד סי' עד טוחן אות ב) כתב, שאין איסור טוחן אלא בדבר שנעשה פיזורים ורסיסים, אבל בריסוק בגנה אין משום איסור טוחן, כיון שהיא נשארת חתיכה אחת אלא שנעשית

הַלְכוֹת שֶׁבֶת סִימָן שְׂכָא

המשך מעמוד קמט

כפעולת רחיצה ולא כפעולת טחינה, מה שאין כן בטיט שעל גבי הבגד, שכיון שמפוררו נחשב הדבר כטוחן.

ולענין הליכה במקום שיש בו רגבי אדמה, דעת הגרי"ג קרליץ (שם) שאף שעל ידי חילוכו יטחן את הרגבים, מותר לעשות כן, שהרי אינו מתכוין לכך, ואין זה פסיק רישא שיפורר את הרגבים, ואפילו אם כוונתו לטוחנם בדרך הליכה, כתב שם שמותר הדבר, כיון שאין זו צורת המלאכה. ואם דורך על רגב אדמה ממש, ופסיק רישא הוא שיטחון אותו, כתב שם שיש לדון בזה לאסור, משום שנחשב הדבר כפסיק רישא דלא ניחא ליה.

ואסלת בית הכסא שהבוק בה לכלוך, דעת הגרשיז אויערבך (ששי"כ פכ"ג הע"ג) שמוותר לנקותה על ידי מברשת גומי, שכיון שהכל נמס במים והולך לאיבוד, אין בזה משום איסור טוחן.

64) ומה שכתב הרמב"ם שאינו חייב אלא אם כן צריך את הנסורת, אף על פי שסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה [במכואר בפ"א מהל' שבת ה"ז], ביאר המלי"ם שם (פ"ח הט"ו) שבלא זה הרי הוא מקלקל ופסור. וכתב שם, שלפי זה הוא הדין אם אינו צריך את הנסורת אלא את חתיכות העצים, וכן משמע בשעה"צ לעיל (סי' שיד ס"ק לה).

65) ולאו דוקא השף מתכת טבעית הנחצבת מן האדמה, אלא אפילו השף מתכת שהתיכה קודם לכן באש, דעת הגרי"ג קרליץ (חוט שני ח"א פ"ב ס"ק א) שיש בזה משום איסור טוחן, ואין זה נחשב טוחן אחר טוחן, משום שהחכת המתכת באש והפיכתה לנוול אינה נחשבת טחינה, כיון שדבר נוולי אינו נחשב כמפורר או כטוחן, אלא כדבר שלם.

62) וכן המפורר קליפות של פרי, כתב הערוך השלחן (סט"ז) שחייב משום טוחן.

63) וכן הצריך לקנח בשבת, כתב השו"ע לעיל (סי' ש"ב ס"ד) שלא יטלטל רגב אדמה לקנח בו, מפני שנפרך ואינו ראוי לקניח, וביאר השעה"צ שם (ס"ק יז), שלדעת הרי"ף הרמב"ם האיסור הוא מפני שרגב האדמה קרוב להתפרך, והיינו שיש בשימוש בו משום חשש טחינה.

ובגד שיש עליו טיט יבש, כתב השו"ע לעיל (סי' ש"ב ס"ז) שאסור לשפשו בשבת, משום שטוחן בכך את הגושים ומפוררם. וביאר השו"ע הרב (שם ס"ז) שאסור לעשות כן מדברי סופרים, שהוא כעין תולדת טוחן שמחלק גוף אחד לגופים דקים רכים, אבל מן התורה אין בזה איסור, כיון שאינו צריך לגוף הדבר הנטחן. והוסיף, שאף לסוברים שחייבים על מלאכה שאינה צריכה לגופה, מ"מ כיון שאינו צריך לגוף הדבר המתפורר, אין זה נחשב כחולדת טוחן, שאין דרך לטחון אלא כשצריך לגוף דבר הנטחן. וכתב המשנ"ב שם (ס"ק לו) ובשעה"צ שם (ס"ק מד), שכיון שנחשב הדבר כמלאכה שאינה צריכה לגופה, מותר לומר לנכח להסיר את הטיט הדבוק על הבגד, כיון שאין זה אלא שבות דשבות, ולא נורו במקום כבוד הבריות.

וכן נעל שהתלככה בבד, כתב הביה"ל שם (סי' ד"ה או) שלכתחילה יש להיזהר מלקנחה בכותל משום טוחן, ואם נתלככה רגלו בבד, כתב שם, שיש להקל לקנחה בכותל משום שיש בזה צער הגוף. וכלי שיש עליו שיירי מאכל, דעת הגרי"ג קרליץ (חוט שני ח"א פ"ב ס"ק ג) שמוותר לרחיצו בשבת, אף שעל ידי הרחיצה מתפוררים שיירי המאכל היבשים ונטחים, כיון שהסרת המאכל על ידי הרחיצתו במים נחשבת

הלכות שַׁבַּת סִימָן שְׂבֵא

המשך מעמוד קודם

ואם אינו חותכו לחתיכות דקות, כתב לעיל (סי' שיד ס"ק מא) שאינו חייב משום טוחן, ואין איסורו אלא מדברי סופרים משום יעבודך דחולין. וכתב בשערי צדק (סי' קצ"ה), שמטעם זה, מי שאנסהו גויים לחתוך עצים בשבת, מוטב שיבקע אותם לחתיכות גדולות ולא ינסר אותם לחתיכות דקות, שעל הנסירה יתחייב משום טוחן.

ולענין חיתוך דברי מאכל, כתב לקמן (סי' שכב ס"ק יב) שאפילו אם מקפיד לחתכם לפי מידה, אין בזה משום איסור מחתך, ואפילו במאכל בהמה.

[ביה"ל ד"ה לפני]

וְלַעֲנִיֹת דְעָמִי אֵין דְּבָרָיו מְקַבְּלִין⁶⁸.

68) ובביאור דברי המג"א, כתב החזו"א (א"ח סי' נו ד"ה אבל יחכין) שכונתו להתיר לחתוך דק דק, דוקא לפני מי שיכול ללעסו בלא חיתוך, ורק סמוך לסעודה בלבד. ובטעם הדבר כתב החזו"א (שם), שכשחותך סמוך לסעודה מסתבר יותר לסמוך על שיטת הפוסקים שאין באוכלין משום טוחן.

אמנם, במשנ"ב לקמן (סי' שכד ס"ק טו וכו') משמע שאינו טובר כדבריו. וכתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' עד טוחן אות ב), שדעת החזו"א היא דעת יחיד, אלא שמ"מ ראוי לבעל נפש לחוש לדבריו.

[ביה"ל ד"ה לפרו]

קָגוֹן לְקַחֵשׁ מִצָּה קְמַקְשָׁת אָכֹר⁶⁹.

69) משמע מדבריו שמותר לפורר מצה ואפילו להפכה לקמח, כל עוד לא נעשה הדבר בכלי המיוחד לכך. וכן כתב במשנ"ב לקמן (סי' תמו ס"ק ו) לענין המוצא בוי"ט של פסח חמץ שלא ביטלהו, שיפורר אותו ויזרחו לרחה, ושלא כדעת המל"מ (פי"א מהל' חמץ ומצה ה"ג) שאפילו לדעת הסוברים שאין טוחן אחר טוחן, מי"מ אסור לפורר את החמץ עד אשר דק.

וכיון שיש השפים את המתכת רק כדי לשפשה ולצחצהח ולא כדי ליהנות מן הנסורת היוצאת ממנה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' צב ה"ה) שאינו חייב משום טוחן אלא אם כן מתכוין ליהנות מהנסורת, מה שאין כן מחתך ירק, שאינו צריך לכחך במפורש שהותכו כדי ליהנות מן החתיכות. עוד כתב (ח"ט סי' פז), שהשף לשון של מתכת, אם כוונתו להחליקה, חייב משום מכה בפטיש, ואם כוונתו ליהנות מן הנסורת, חייב משום טוחן.

66) ובגדר חיתוך דק בעצים, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' צא ס"ק יג, וש"כ פ"ד הע' ו) שכל שהחתיכות ראויות לענין, אף על פי שמדולות קצת, הרי זה בכלל טוחן, והביא ראיה ממה שכתב הרמב"ן (ביצה יג, ב בדפ"ד ה"ד) שהחותך עצים בקופץ חייב משום טוחן, למרות שאי אפשר לחתוך באופן זה את העצים לחתיכות דקות מאד. וזה שמותר לחתוך פירות ודקות לחתיכות הראויות לענין ודחינו שראויות לאכילה, ואין זה נחשב כטוחן, כתב שם שהוא משום שעדיין צריך לטחון את החתיכות בשנינים [ראה לעיל שאין כן דעת הגרי"ם קרלין], מה שאין כן בחתיכות עצים, שראויות לענין ללא טחינה נוספת.

והחותך עצים דק דק בעובייהם, כדרך שרגילים לחתוך עצים דקים ולהדביקם זה על גבי זה [ידוקטים], דעת הגרש"ז אויערבך (ש"כ שם) שנראה שחייב אף על גב שהחתיכות גדולות וארוכות, וכפי המבואר בגמ' (שבת עד, ב) לענין כוורת של קנים, שהחותך את הקנים לאורכם דק דק, חייב משום טוחן אף שהם ארוכים.

67) ובגדר מלאכת מחתך, כתב לקמן (סי' שכב ס"ק יח) שכל שמחתך ומקפיד על מידתו, בין עץ או מחכת או אפילו נוצות של עוף, כיון שמקפיד על מידת ארכו ורחבו וחותכו בכונה, הרי זה חייב, אבל החותך דרך הפסד או בלא שמחכוין למידתו, אלא כמתעסק או כמשחק, הרי זה פטור.

הלכות שַׁבַּת סִימָן שְׂבֵא

המשך מעמוד 298

הדין אין צריך להוציא את הכף בין גיבול לגיבול, אלא שאם לא יעשה כן, ויגביל על ידי שתי וערב כמה פעמים ברציפות, יש לחוש שמא יבוא לגבול בלא שתי וערב כלל, ולפיוכך מי שנוהר וסומך על עצמו שלא יגביל על ידי סיבוב הכף, אינו צריך להוציא את הכף בכל פעם.

[משנ"ב ס"ק נד]

מַעֲטָא מְעַט⁸³.

83) ועירוב מעט מעט, כתב החזו"א (א"ח סי' נח ס"ק ה) שמותר בין ביד ובין בכלי.

[ביה"ל ד"ה אין]

לִישָׁה אַחַר לִישָׁה⁸⁴ וכו', מַחֲפָה הַלִּישָׁה יוֹתֵר⁸⁵.

84) והלש דבר שכבר נילוש לגמרי, כגון הממועך פת בידיו, דעת הגרי"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פי"ג סל"ח) שאין בזה משום איסור לש, כיון שאין לישא אחר לישא. מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (ש"כ פ"ח הע' יב) שיש להחמיר לכתחילה שלא לעשות זאת, כיון שפירורי הלחם מתחברים מהלחות שבלחם, הוסיף, שמה שהתיר החזו"א לרסק בננה [וראה מה שכתבנו במשנ"ב לעיל (ס"ק ג)] אין זה אלא כשמרסק בננה שלימה, אך לא כשמחבר חלקים שהתרסקו.

85) ואף הוספת קמח לעיסה שכבר נילושה, דעת הגרי"ם קרלין (חוט שני ח"א פי"ג ס"ק א) שאסורה משום לישא, כיון שמחבר הוא בכך את הקמח עם העיסה, והרי הקמח לא נילוש כלל.

82) דוקא לצורך מאכל אדם התירו לישא בשינוי של מעט מעט, אבל לצורך מאכל בהמה, כתב בביה"ל לקמן (שם ד"ה מרסן) שלא התירו ללשש אלא בשינוי של שתי וערב, שכיון שיש טורח בעשיית המאכל מעט מעט, אין לטרוח בשביל בהמה, ועוד, שכיון שלכמה די גיבול של שתי וערב, שאינו גיבול כל צרכו, לא רצו חז"ל להתיר שינוי של מעט מעט. ושינוי של שתי וערב, משמע מהביח"ל (שם) שנחשב כשינוי גדול יותר מהשינוי של מעט מעט, ומטעם זה כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' עד לש אות ט), שבכל מקום שצריך שינוי, מועיל אף השינוי של שתי וערב, משום שגיבול הנעשה באופן זה אינו נעשה כראוי. החזו"א כתב (א"ח סי' נח ס"ק ב), שיש לדון אם שינוי של שתי וערב מועיל לענין מאכל אדם, משום שאין אנו בקיאים בדברי סופרים ובעמיהם, ויתכן שאין לנו אלא מה שאמרו חכמים. אמנם, לענין גיבול פירורי פת בפירות מרוסקים, כתב החזו"א שם (ס"ק ח) שמועיל שינוי זה (אחרות שבת ח"א פ"ו הע' מב).

ובאופן השינוי של שתי וערב, כתב בביה"ל לקמן (שם ד"ה ומעביר) שכל עוד אינו מערב ומכלל בסיכוב, מותר לגבול את התערובת עם הכף על ידי שתי וערב אפילו כמה פעמים. החזו"א כתב (א"ח סי' נח ס"ק ו), שיתכן שצריך להוציא את התורוד בכל פעם בין השתי לערב, משום שאם אינו מוציאו הרי השלים סיבוב ויחשב כערבוב [ומי"מ כתב שאולי יועיל אם בין השתי והערב יתחיל כל פעם מאמצע הקדירה].

ובביאור דברי החזו"א כתב בשו"ת אגרות משה (שם אות י), שמעיקר

